

[4102] – 133

Seat No.	
-------------	--

M.A. (Semester – I) Examination, 2012
SANSKRIT (Paper – III) (2008 Pattern)
साहित्य (Special Group)
अभिज्ञानशाकुन्तलम्

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate into **English** or **Marathi** any four of the following : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही चार श्लोकांचे इंग्रजीत किंवा मराठीत भाषांतर करा :

1) ग्रीवाभङ्गाभिरामं मुहुरनुपतति स्यन्दने बद्धदृष्टिः

पश्चार्धेन प्रविष्टः शरपतनभयाद् भूयसा पूर्वकायम् ।

दर्भैरर्धावलीढैः श्रमविवृतमुखभ्रंशिभिः कीर्णवर्त्मा

पश्योदग्रप्लुतत्वाद् वियति बहुतरं स्तोकमुर्व्या प्रयाति ॥

2) स्निग्धं वीक्षितमन्यतोऽपि नयने यत् प्रेरयन्त्या तथा

यातं यच्च नितम्बयोर्गुरुतया मन्दं विलासादिव ।

मा गा इत्युपरुद्धया यदपि सा सासूयमुक्ता सखि

सर्वं तत् किल मत्परायणमहो कामी स्वतां पश्यति ॥

3) तव कुसुमशरत्वं शीतरश्मित्वमिन्दोः

द्वयमिदमयथार्थं दृश्यते मद्भिधेषु ।

विसृजति हिमगर्भैरग्निमिन्दुर्मयूखै-

स्त्वमपि कुसुमबाणान् वज्रसारीकरोषि ॥

P.T.O.

- 4) विचिन्तयती यमनन्यमानसा
तपोधनं वेत्सि न मामुपस्थितम् ।
स्मरिष्यति त्वां न स बोधितोऽपि सन्
कथां प्रमत्तः प्रथमं कृतामिव ॥
- 5) स्वसुखनिरभिलाषः खिद्यसे लोकहेतोः
प्रतिदिनमथवा ते वृत्तिरेवंविधैव
अनुभवति हि मूर्ध्ना पादपस्तीव्रमुष्णं
शमयति परितापं छायथा संश्रिमानाम् ॥
- 6) कृतं न कर्णार्पितबन्धनं सखे
शिरीषमागण्डविलम्बिकेसरम् ।
न वा शरच्चन्द्रमरीचिकोमलम्
मृणालसूत्रं रचितं स्तनान्तरे ॥

2. Explain with referenece to the context **any four** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे संदर्भासह स्पष्टीकरण करा :

- 1) किमिव हि मधुराणां मण्डनं नाकृतीनाम् ।
- 2) भवितव्यता खलु बलवती ।
- 3) पूर्वावधीरितं श्रेयो दुःखं हि परिवर्तते ।
- 4) मन्यैर्द्विजैः परभृताः खलु पोषयन्ति ।
- 5) तपः षड्भागमक्षय्यं ददत्यारण्यका हि नः ।
- 6) मिथ्यैव व्यसनं वदन्ति मृगयामीदृग्विनोदः कुतः ।

3. Critically appreciate III or IV act of the अभिज्ञानशाकुन्तलम्.

16

अभिज्ञानशाकुन्तलाच्या तिसऱ्या किंवा चौथ्या अंकाचे चिकित्सक रसग्रहण करा.

4. Explain 'उपमा कालिदासस्य'. 16

'उपमा कालिदासस्य' स्पष्ट करा.

OR/किंवा

Describe the character of दुष्यन्त in शाकुन्तलम्.

शाकुन्तलातील दुष्यन्ताचे चरित्रचित्रण करा.

5. Write critical notes on **any two** of the following : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टीपा लिहा :

1) Role of कण्व

कण्वांची भूमिका

2) Curse of दुर्वास

दुर्वासांचा शाप

3) Episode of fisherman

धीवरवृत्तान्त

4) Description of nature in शाकुन्तलम्

शाकुन्तलातील निसर्गवर्णन.

[4102] – 135

Seat No.	
-------------	--

**M.A. (Semester – I) Examination, 2012
SK – 03 : SANSKRIT (Special Group)
(Grammar)**

- i) अष्टाध्यायी (111-2.1 – 188)
ii) सिद्धान्तकौमुदी (अजन्त पुल्लिङ्ग-178 – 256)
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Explain fully **any four** rules of the following : 16

पुढीलपैकी कोणतीही चार सूत्रे स्पष्ट करा :

- 1) आडि ताच्छील्ये
- 2) अधिकरणे शेते:
- 3) एजे: खश्
- 4) प्रियवशे वद:खच्
- 5) आत्ममाने खश्च
- 6) इणनश्जिसर्त्तिभ्य: क्वरप्
- 7) पुव: संज्ञायाम्.

2. Explain fully **any four** rules of the following : 16

पुढीलपैकी कोणतीही चार सूत्रे स्पष्ट करा :

- 1) कृतद्धित समासाश्च
- 2) ड्याप्प्रातिपदिकात्
- 3) न विभक्तौ तुस्मा:
- 4) नामि
- 5) पूर्वादिभ्यो नवभ्यो वा
- 6) रषाभ्यां नो ण: समानपदे.

P.T.O.

3. Explain with reference to the context **any four** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे संदर्भासह स्पष्टीकरण करा:

- 1) धातुं प्रत्ययं प्रत्ययान्तं च वर्जयित्वाथर्वच्छब्दस्वरूपं प्रातिपदिकसंज्ञं स्यात् ।
- 2) सुडस्योरुकारेकारौ जशटडपाश्चेतः ।
- 3) नुग्रहणमनुस्वारोपलक्षणार्थम् । तच्चाकर्तुं शक्यम् ।
अयोगवाहानामट्सु उपदेशस्योक्तत्वात् । इति णत्वे प्राप्ते ।
- 4) या परा अनवकाशा च । तेन शसादावचि भसंज्ञैव ।
- 5) ग्रामं गच्छति, आदित्यं पश्यति, हिमवन्तं शृणोतीत्यत्र न भवति अनभिधानात् ।
- 6) कर्त्तरीति किम् ? पूर्वं देशं सरतीति पूर्वसारः ।

4. Write short notes on **any four** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांवर संक्षिप्त टिपा लिहा :

- 1) वर्त्तमानकालः
- 2) भूतानद्यतनपरोक्षकलः
- 3) स्वे-स्वाः
- 4) सत्
- 5) सर्वनामसंज्ञा
- 6) विभक्तिसंज्ञा
- 7) अङ्गम्
- 8) एकसंज्ञाधिकारः

5. Recognise the forms quoting relevant rules of Pāṇini (**any eight** of the following) : 16

पुढीलपैकी कोणतीही आढ रूपे पाणिनीची सूत्रे उद्धृत करुन ओलखा :

रामम्, रामेषु, सर्वस्मिन्, सर्वस्मात्, हरी, हरौ, सरवा, य्षभ्याम्, विश्वपः, अकरोत्, उपसरजः राजकृत्वा.

[4102] – 136

Seat No.	
-------------	--

M.A. (Semester – I) Examination, 2012
SANSKRIT
SK-03 : Veda (Special Group)
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate with notes into **English** or **Marathi** any four of the following : **16**

पुढीलपैकी कोणत्याही चार ऋचांचे इंग्रजीत अथवा मराठीत सटीप भाषांतर करा.

- १) त्वमग्ने राजा वरुणो धृतव्रतस्त्वं मित्रो भवसि दस्म ईड्यः ।
त्वमर्यमा सत्पतिर्यस्य संभुजं त्वमंशो विदथे देव भाजयुः ॥
- २) विश्रयन्तामुर्विया ह्यमाना द्वारो देवीः सुप्रायणा नमोभिः ।
व्यचस्वतीर्वि प्रथन्तामजुर्या वर्ण पुनाना यशसं सुवीरम् ॥
- ३) अभि त्वा नक्तीरुषसो ववाशिरेऽग्ने वत्सं न स्वसरेषु धेनवः ।
दिव इवेदरतिर्मानुषा युगा क्षपो भासि पुरुवार संयतः ॥
- ४) ये स्तोतृभ्यो गोअग्रामश्चपेशसमग्ने रातिमुपसृजन्ति सूरयेः ।
अस्माञ्च तांश्च प्र हि नेषि वस्य आ बृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥
- ५) यज्ञेन वर्धत जातवेदसमग्निं यजध्वं हविषा तना गिरा ।
समिधानं सुप्रयसं स्वर्णरं धुक्षं होतारं वृजनेषु धूर्षदम् ॥
- ६) साध्वपांसि सनता न उक्षिते उषासानक्ता व्ययेव रण्विते ।
तन्तुतं संवयन्ति समीची यज्ञस्य पेशः सुदुधे पयस्वती ।

P.T.O.

2. Translate with notes into **English** or **Marathi** any four of the following : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोन ऋचांचे इंग्रजीत अथवा मराठीत भाषांतर करा :

- १) पुनरेहि वाचस्पते देवेन मनसा सह ।
वसोष्पते नि रमय मय्येवास्तु मयि श्रुतम् ॥
- २) त्वां विशो वृणतां राज्योय त्वामिमाः प्रदिशः पञ्च देवीः ।
वर्षमन् राष्ट्रस्य ककुदि श्रयस्व ततो न उग्रो वि भजा वसूनि ॥
- ३) ऋतेन स्थूणामधि रोह वंशोग्रो विराजन्नप वृङ्क्ष्व शत्रून् ।
मा ते रिषन्नपसत्तारो गृहाणां शाले शतं जीवेम शरदः सर्ववीरा ॥
- ४) वेनस्तत् पश्यत् परमं गुहा यद् यत्र विश्वं भवत्येकरूपम् ।
इदं पृश्निरदुहज्जायमानाः स्वर्विदो अभ्यनूषत् त्राः ॥
- ५) इमा आपः प्र भ्राम्ययक्ष्मा यक्ष्मनाशनीः ।
गृहानुप प्र सीदाम्यमृतेन सहाम्निना ॥
- ६) इदं जनासो विदथ महद् ब्रह्म वदिष्यति ।
न तत् पृथिव्यां नो दिवि येन प्राणन्ति वीरुधः ॥

3. Explain with reference to context any four of the following : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही चार वाक्यांचे ससन्दर्भ स्पष्टीकरण द्या :

- १) कुपालुर्माधवाचार्यो वेदार्थं वक्तुमुद्यतः ।
- २) 'अभ्यर्हितं पूर्वम्' इति न्यायेन अभ्यर्हितत्वात् तद्व्याख्यानमादौ युक्तम् ।
- ३) गायत्रमेको गायति शक्वरीषु ।
- ४) न खलु निपुणोऽपि स्वस्कन्धमारोदुं प्रभवति ।
- ५) तत्र मन्त्राः केचिदबोधकाः ।
- ६) अचेतनेऽर्थबन्धनात् ।

4. Write detailed notes on **any two** of the following : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर सविस्तर टीपा लिहा :

१) Morphological peculiarities of Vedic verbal forms

वैदिक भाषेतील क्रियापदांची रूपांची वैशिष्ट्ये.

२) Vedic Sandhis वैदिक संधि

३) पदपाठ

४) Some exclusively vedic words फक्त वेदात आढळणारे शब्द.

5. Write detailed notes on **any two** of the following : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर सविस्तर टीपा लिहा :

१) गोत्रमण्डल^s with special reference to the Second Mandala of ऋग्वेद.

ऋग्वेदाची गोत्रमण्डले - विशेषेकरून दुसरे मण्डल.

२) आप्री सूक्ते / Apri hymns.

३) Names of the Atharvaveda / अथर्ववेदाची नावे.

४) Arrangement of the अथर्ववेद / अथर्ववेदाची रचना.

[4102] – 231

Seat
No.

M.A. (Semester – II) Examination, 2012
SK – 05 : SANSKRIT
कादंबरी शुकनासोपदेशः
Kadambari - Śukanāsopadeśa
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate into **English** or **Marathi** any four of the following :

16

खालीलपैकी कोणत्याही चारांचे इंग्लिश किंवा मराठीत भाषांतर करा :

- i) एवं समतिक्रामत्सु केषुचित् दिवसेषु राजा चन्द्रापीडस्य यौवराज्याभिषेकं चिकीर्षुः प्रतीहारानुपकरण-सम्भारसंग्रहार्थमादिदेश । समुपस्थित यौवराज्याभिषेकस्च तं कदाचिद्दर्शनार्थमागत मारुढविनयमपि विनीतरमिच्छन् कर्तुम् शुकनासः सावस्तरमुवाच ।
- ii) यौवनारम्भे च प्रायः शास्त्रजलप्रक्षालननिर्मलापि कालुष्यमुपयाति बुद्धिः । अनुज्झितधवलतापि सरागैव भवति यूनां दृष्टिः । अपहरति वात्येव शुष्कपत्रं समुद्रभूत रजोभ्रान्ति-रतिदूरम् आत्मेच्छया यौवनसमये पुरुषं प्रकृतिः ।
- iii) हिडिम्बेव भीमसाहसैकहार्यहृदया । प्रावृडिवाचिरद्युतिकारिणी । दुष्टपिशाचीव दर्शितानेकपुरुषोच्छ्रया स्वल्पसत्त्वमुन्मत्तीकरोति । सरस्वती परिगृहीतमीर्ष्येव नालिङ्गानि जनम् । गुणवन्तमपवित्र मिव न स्पृशति । उदारसत्त्वममङ्गलमिव न बहु मन्यते ।
- iv) ग्रहैखि गृहयन्ते । भूतैरिवाभिभूयन्ते । मन्त्रैरिवावेश्यन्ते । सत्वरिवावष्टभ्यन्ते । वायुनेप विडम्ब्यन्ते । पिशाचैरिव ग्रस्यन्ते । मदनशरैर्महिता इव मुखभंगसहस्राणि कुर्वते । धनोष्मणा पच्यमाना इव विचेष्टन्ते ।
- v) दर्शनप्रदानमपि अनुग्रहं गणयन्ति । दृष्टिपातमपि उपकारपक्षे स्थापयन्ति । सम्भाषणमपि संविभागमध्ये कुर्वन्ति । आज्ञामपि वरप्रदानं मन्यन्ते । स्पर्शमपि पावनमाकलयन्ति ।
- vi) तोयराशिसम्भवापि तृष्णां संवर्द्धयति । ईखरतां दधानापि अशिवप्रकृतित्वमाननोति । बलोपचयमाहरन्त्यपि लघिमान-मापादयति । अमृतसहोदरापि कटुविपाका । विग्रहवत्यति अप्रत्यक्षदर्शना । पुरुषोत्तमरतापि खलजर्नाप्रया ।

P.T.O.

2. Explain with reference to context **any four** of the following : 16

खालीलपैकी कोणत्याही चारांचे ससन्दर्भ स्पष्टीकरण करा :

- i) अपरिणामोपशमो दारुणो लक्ष्मिमदः ।
- ii) भवादृशा एव भवन्ति भाजनान्युपदेशानाम् ।
- iii) महतीयं खल्वनर्थपरम्परा ।
- iv) गुरूपदेशश्च नाम पुरुषणामखिलमलप्रक्षालनक्षम-मजलं स्नानम् ।
- v) परस्परविरुद्धञ्चेन्द्रजालमिव दर्शयन्ती प्रकटयति जगति निजं चरितम् ।
- vi) नाभिवादयन्त्यभिवादनार्हान् नाभ्युत्तिष्ठन्ति गुरून् ।

3. How adversely Laxmi-wealth is evaluated by Shuknasa ? 16

शुकनासाने लक्ष्मीचे कशाप्रकारचे विधातक मूल्यांकन केले ?

OR/किंवा

Describe Banabhatta's style with reference to Shukanasopadesh.

शुकनासोपदेशाचा सन्दर्भ घेऊन बाणभट्टाच्या शैलीचे वर्णन करा.

4. Critically appreciate importance of गुरूपदेश : 16

‘गुरूपदेशाचे महत्त्व’ याचे विवेचक रसग्रहण करा.

OR/किंवा

How does शुकनास point out the risk in carrying out the responsibility of the Yuvarāja (Prince) ?

युवराजपदाच्या जबाबदारीतील धोके शुकनासानी कसे दाखवून दिले आहेत ?

5. Write explanatory notes on **any two** of the following :

16

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टिपणे लिहा :

i) Bānabhatta

बाणभट्ट

ii) Place of शुकनासोपदेश in Kadambari

कादंबरीतील शुकनासोपदेशाचे स्थान

iii) Prose literature

गद्यकाव्य

iv) Figures of speech in शुकनासोपदेश

शुकनासोपदेशातील अलंकर.

[4102] – 234

Seat
No.

M.A. (Semester – II) Examination, 2012
SANSKRIT Special Group Vedānta
SK – 07 : Brahmasūtras āṅkarabhāṣya – 1.1.1-4, 1.1.12-19
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate into **English** or **Marāṭhi** any two of the following paragraphs :

(पुढीलपैकी कोणत्याही दोन परिच्छेदांचे मराठी किंवा इंग्रजीमध्ये भाषांतर करा).

16

अ) अत्रोच्यते – तथा सति तदेव ब्रह्मानन्दमय

आत्मावयवी, तदेव च ब्रह्म पुच्छं प्रतिष्ठवियव

इत्या सामञ्जस्यं स्यात् । अन्यतरपरिग्रहे तु युक्तं 'ब्रह्म पुच्छं प्रतिष्ठा' इत्यत्रैव ब्रह्मनिर्देश आश्रयितु, ब्रह्म शब्दसंयोगात् । नानन्दमयवाक्ये ब्रह्मशब्दसंयोगाभावादिति । अपिच 'ब्रह्म पुच्छं प्रतिष्ठा' इत्युक्त्वे दमुच्यते 'तदप्येष श्लोको भवति । असन्नेव स भवति ।

असब्रह्मेति वेद चेत् । अस्ति ब्रह्मेति चेद्वेद ।

सन्तमेनं ततो विदुरिति ।' (तै. उप. २. ६) अस्मिंश्च श्लोकेऽ ननुकृष्यानन्दमयं, ब्रह्मण एव भावाभाववेदन योगुणदोषाभिधानाद्वम्यते 'ब्रह्म पुच्छं प्रतिष्ठा' इत्यत्र ब्रह्मण एव स्वप्रधानत्वमिति ।

ब) अतः पुरुषं क्वचिद्विषयविशेषे प्रवर्तयत्कुतश्चिद् विषयविशेषान्निवर्तयच्चार्थवच्छास्त्रम् । तच्छेषतया चान्यदुपयुक्तम् । तत्सामान्याद्वेदा न्तानामपि तथैवार्थवत्त्वं स्यात् । सति च विधिपरत्वे यथा स्वर्गादिकामस्याग्नि होत्रादिसाधनं विधीयत एवममृत कामस्य ब्रह्मज्ञानं विधीयत इति युक्तम् । नन्विह जिज्ञास्यवैलक्षण्यमुक्तम् – कर्मकाण्डे भव्यो धर्मो जिज्ञास्य इह तु भूतं नित्यनिवृत्तं ब्रह्म जिज्ञास्यमिति । तत्र धर्मज्ञानफलादनुष्ठानापेक्षाद्विलक्षणं ब्रह्मज्ञानफलं भवितुमर्हति । नार्हत्येवं भवितुम् । कार्यविधि प्रयुक्तिस्त्यैव

ब्रह्मण : प्रतिपाद्यमानत्वात् । 'आत्मा वा अरे द्रष्टव्यः' (बृह. २.४.५) इति ।

P.T.O.

क) अन्येषामपि भावविकाराणां त्रिष्वेवान्तर्भाव इति जन्मस्थितिनाशानामिह ग्रहणम् । यास्कपरिपाठितानां तु 'जायते डस्ति' इत्यादीनां ग्रहणे तेषां जगतः स्थिति काले संभाव्यमानत्वान्मूलकारणादुत्पत्तिस्थितिनाशा

जगतो न गृहीता : स्युरित्याशङ्कयेत्, तन्मा शङ्कीति योत्पतिर्ब्रह्मणस्तत्रैव स्थिति : प्रलयश्च त एव गृह्यन्ते । न यथोक्तविशेषणस्य जगतो यथोक्तविशेषणमीश्वरं मुक्त्वान्यतः प्रधानादचेतनादणुभ्यो ऽ भावा त्सांसारिणो वा उत्पत्त्यादि संभावयितुं शक्यम् । न च स्वभावतः, विशिष्ट देशकालनिमित्तानामिहोपादानात् । एतदेवानुमानं संसारिव्यतिरिक्तेश्चशस्त्विति साधनं मन्यन्त ईश्वरकारणिनः ।

2. Explain with reference to the context **any four** of the following sentences :

(पुढीलपैकी कोणत्याही चार वाक्यांचे संदर्भासह स्पष्टीकरण द्या).

16

अ) आत्मनश्च प्रत्याख्यातुमशक्यत्वात्, य एव निराकर्ता तस्यैवात्मत्वात् ।

ब) अभ्युदयफलं धर्मज्ञानं तच्चानुष्ठानापे क्षम् ।

क) पश्वादीनां च प्रसिद्धो ऽ विवेकपुरःसरः प्रत्यक्षादिव्यवहारः ।

ड) प्रसिद्धवस्तुभेदस्य गौणत्वमुख्यत्वप्रसिद्धेः ।

इ) अपि च 'ब्राह्मणो न हन्तव्यः' इति चैवमाद्या निवृत्तिरूपदिश्यते ।

ई) ज्ञानं तु प्रमाणजन्यम् ।

3. Write short notes on **any two** of the following topics.

(पुढीलपैकी कोणत्याही दोन विषयांवर संक्षिप्त टीपा लिहा).

16

अ) Compound 'ब्रह्मजिज्ञासा'

'ब्रह्मजिज्ञासा' समास.

ब) Theories of Error भ्रमविषयकवाद.

क) A meaning of Sūtra term शास्त्र.

सूत्रातील 'शास्त्र' शब्दाचा अर्थ.

4. Explain in brief a prima facie view of S'āṅkarācārya's predecessor as depicted in Ānandamayādhikāraṇa.

(आनंदमयाधिकरणातील शंकराचार्यांनी पूर्ववर्ती आचार्यांच्या पूर्वपक्षमताचे केलेले वर्णन संक्षेपाने स्पष्ट करा).

16

OR/किंवा

Explain S'āṅkarācārya's view on nature of the Brahman.

ब्रह्मस्वरूपविषयक शंकराचार्यांचे मत स्पष्ट करा.

5. Explain S'āṅkarācārya's interpretation of the Sūtra

जन्माद्यस्य यतः।(१.१.२.).

16

OR/किंवा

Explain S'āṅkarācārya as an Interpreter of the Brahmasūtras.

‘शंकराचार्य-ब्रह्मसूत्राचे भाष्यकार; स्पष्ट करा.

[4102] – 333

Seat No.	
-------------	--

M.A. (Semester – III) Examination, 2012
SANSKRIT
SK-11 : SPL-Group : साहित्य (चम्पूरामायणम्)
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate in to **English** or **Marathi** any four of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे इंग्रजी किंवा मराठीत भाषांतर करा.

a) उपागतौ मिलितपम्परपमौ

बहुश्रुतौ-श्रुतिमधुरस्वरावितौ ।

विचक्षणौ विविधनरेन्द्रलक्षणौ

कुशीलवौ कुशलवनामधारिणौ ॥

b) यद्वाहुराहुरसनायितशस्त्रधारा

दिक्पालकीर्तिमयचन्द्रमसं ग्रसन्ति ।

यद्वैरिणां रणमुखे शरणप्रदायी

नैवास्ति कश्चिदमुमन्तकमत्तरेण ॥

c) अस्मिन्पुरा पुराभिदः परमेश्वरस्य

भालान्तरालजयनज्वलने मनोभूः ।

सद्यः प्रपद्य शलभत्वममुञ्चदङ्गं

तस्मादमुं जनपदं विदुरङ्गसंज्ञम् ॥

P.T.O.

- d) भीतो भूभरतः किमम्ब भरतः किंवा वनात्पावना-
 त्रस्तोऽहं सगरात्ववायककुदस्तातः कुतः शोचति ।
 दिव्यायाः सरितो निवापकरणास्लध्वी प्रतिज्ञामिमा-
 मावभ्यामभिपूरयिष्यति न चेत्युत्री कथं स्यादयम् ॥
- e) तस्या विदेहदुहितुः पदयोर्नखेषु
 लाक्षां विनाप्यरुणिमा सहसा बभूव ।
 वल्ये पथि प्रियतमेन सह ब्रजन्त्या
 वैवर्ण्यमाविरभवन्न कदापि वक्त्रे ॥
- f) आविः प्रलापमटवीं भजतो जनस्य
 काकुत्स्थपादविरहासहमानसस्य ।
 आस्तीर्णपर्णशयनाल्यभवन्गृहाणि
 मूलस्थलानि तमसातहभूरूहाणाम् ॥

2. Explain with reference to context **any four** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे ससन्दर्भ स्पष्टीकरण करा.

- i) तमेवान्वदत्तस्य चापः शिञ्जाखच्छलात् ।
- ii) नाभीपुटाय पुरुषाय नमः परस्मै ।
- iii) नियोगेन पितुः सोऽयं रामः कौशिकमत्वगात् ।
- iv) तवोत्तमाङ्गे मुकुटं विधातुमहाय तिष्ये दिवसे यतिष्ये ।
- v) श्रुतिपुटरचितार्तेस्त्वां सविप्रिय कीर्तेः ।
- vi) प्रणामसंज्ञस्य मयापितस्य किंपूर्णपात्रस्य न पात्रमासीत् ।

3. Write an essay on भगीरथकथा with her importance in चम्पूरामायण. 16

चम्पूरामायणातील भगीरथकथेचे महत्व सांगून भगीरथकथेवर निबंध लिहा.

OR

Critically appreciate the 'अयोध्याकाण्ड' of चम्पूरामायण.

चम्पूरामायणाच्या अयोध्याकाण्डाचे विवेचक रसग्रहण करा.

4. What is meant by चम्पू? Write an essay on चम्पू literature. 16

चम्पू म्हणजे काय ते सांगून चम्पूवाङ्मयावर निबंध लिहा.

OR

Write a peculiarities of चम्पू literature and evaluate चम्पूरामायण with peculiarities.

चम्पूवाङ्मयाची वैशिष्ट्ये सांगून त्या वैशिष्ट्यांसोबत चम्पूरामायणाचे मूल्यमापन करा.

5. Write critical notes on **any two** of the following : 16

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर समीक्षात्मक टीपा लिहा :

- i) Character of Rām

रामाची व्यक्तिरेखा

- ii) Lamentation of queens and death of दशरथ

राण्यांचा विलाप आणि दशरथाचा मृत्यु

- iii) Character of Rāvan

रावणाची व्यक्तिरेखा

- iv) विवाहप्रसंग.

[4102] – 335

Seat No.	
-------------	--

M.A. (Semester – III) Examination, 2012
SANSKRIT
SK 11 : Special Group Grammar
Title : Siddhāntakaumudī – Samāsaprakaraṇam (647-939)
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

Instruction : All questions carry equal marks.

1. Explain the following sutras by giving the examples (**any four**) : **16**
- पुढीलपैकी कोणतीही चार सूत्रे सोदाहरण स्पष्ट करा :
- अ) किं क्षेपे ।
- आ) अन्यपदार्थे च संज्ञायाम् ।
- इ) अव्ययीभावे शरत्प्रभृतिभ्यः ।
- ई) उपमितं व्याघ्रादिभिः सामान्याप्रयोगे ।
- उ) सह सुपा ।
- ऊ) सप्तमीशौण्डैः ।
2. Explain with reference to context (**any four**) : **16**
- पुढीलपैकी कोणत्याही चार विधानांचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा :
- अ) बहुलग्रहणात्कचिन्नित्यम्/कृष्णसर्पः/क्वचिन्न/रामोजामदग्न्यः ।
- आ) नैकधा इत्यादौ तु नशब्देन सह सुप्सुपेति समासः ।
- इ) पुण्यैकाभ्यमित्येव सूत्रयितुमुचितम् ।
- ई) द्वितीयाद्य इत्यादिना यस्य त्रिकस्य विशिष्य समासो नोक्तः स शेषः प्रथमान्तमित्यर्थः ।
- उ) 'पूज्यमानैः किम् ? उत्कृष्टो गौः ।
- ऊ) एकाधिकरणे किम् ? पूर्वश्रुताणाम् ।

P.T.O.

3. Write an essay on उपपद समास. 16

‘उपपद समास’ या विषयावर निबंध लिहा.

OR/किंवा

Write an explanatory note on ‘समासान्ताः’.

‘समासान्ताः’ यावर विवेचक टीप लिहा.

4. Write short notes on **any two** of the following : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर संक्षिप्त टीपा लिहा :

अ) उपसर्जनम्

आ) नित्यसमासः

इ) निपातनानि.

5. Explain the compounds by quoting the relevant rules (**any four**) : 16

योग्य सूत्रे सांगून पुढीलपैकी कोणतेही चार समास सोडवा :

अ) उपगिरम्

आ) रथिकाश्वारोहम्

इ) अर्धपिप्पली

ई) स्तोकान्मुक्तः

उ) आपन्नजीविकः

ऊ) शाकपार्थिवः

[4102] – 431

Seat No.	
-------------	--

**M.A. (Semester – IV) Examination, 2012
SANSKRIT**

**SK-13 : Meghadūtam मेघदूतम्
(2008 Pattern)**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate into **English** or **Marathi** any **four** of the following : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे मराठी किंवा इंग्रजीत भाषांतर करा :

- 1) तस्मिन्नद्रौ कतिचिदबलाविप्रयुक्तः स कामी नीत्वा मासान्कनकवलयभ्रंशरिक्तप्रकोष्ठः ।
आषाढस्य प्रथमदिवसे मेघमाश्लिष्टसानुं वप्रकीडापरिणतगज -प्रेक्षणीयं ददर्श ॥
- 2) वेणीभूतप्रतनुसलिला तामतीतस्य सिन्धुः पाण्डुछाया तट रुहतरुभ्रंशिभिर्जीर्णपर्णैः ।
सौभाग्यं ते सुभग विरहावस्थया व्यञ्जयन्ती काश्यं येन त्यजति विधिना स त्वयैवोपपाद्यः ॥
- 3) ज्योतिर्लेखावलयि गलितं यस्य बर्हं भवानी पुत्रप्रेम्णा कुवलयदलप्रापि कर्णे करोति ।
धौतापाङ्गं हरशशिरूचा पावकेस्तं मयूरं पश्चादद्रिग्रहणगुरुभिर्गर्जितैर्नर्तयेथाः ॥
- 4) विद्युत्वनतं ललितवनिताः सेन्द्रचापं सचित्राः संगीताय प्रहतमुरजाः स्निग्धगम्भीरघोषम् ।
अन्तस्तोयं मणिमयभुवस्तुङ्गमभ्रंलिहाग्राः प्रासादास्त्वां तुलयितुमलं यत्र तैस्तैर्विशेषैः ॥
- 5) तन्मध्ये च स्फटिकफलका काञ्चनी वासयष्टिर्मूले बद्धा मणिभिरनतिप्रौढवंशप्रकाशैः ।
तालैः शिञ्जद्वलयसुभगैर्नितितः कान्तया मे यामध्यास्ते दिवसविगमे नीलकण्ठः सुहृद्भः ॥
- 6) मन्दं मन्दं नुदति पवनश्चानुकूलो यथा त्वां वामश्चायं नदति मधुरं चातकस्ते सगन्धः ।
गर्भाधानक्षणपरिचयान्नूनाबद्धमालाः सेविष्यन्ते नयनसुभगं खे भवन्तं बलाकाः ॥

2. Explain with reference to the context, **any four** of the following : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा :

- 1) मंदायन्ते न खलु सुहृदामभ्युपेतार्थकृत्याः ।
- 2) स्त्रीणामाद्यं प्रणयवचनं विभ्रमो हि प्रियेषु ।

P.T.O.

- 3) ज्ञातास्वादो विवृतजघनां को विहातुं समर्थः ।
- 4) कश्चिद्भर्तुः स्मरसि रसिके त्वं हि तस्य प्रियेति ।
- 5) प्रायः सर्वो भवति करुणावृत्तिरार्द्रान्तरात्म ।
- 6) नीचैर्गच्छत्युपरि च दशा चक्रनेमिक्रमेण ।

3. Critically appreciate पूर्वमेघ – the 1st half of मेघदूतम्. 16
मेघदूतातील 'पूर्वमेघाचे' विवेचक रसग्रहण करा.

OR/किंवा

Discuss मेघदूतम् is a दूतकाव्य.
चर्चा करा – मेघदूत हे दूतकाव्य आहे.

4. Write detailed notes on **any 2** : 16

सविस्तर टीपा लिहा कोणत्याही 2 :

- 1) Mythological references from मेघदूतम्.
मेघदूतातील पुराकथांचे संदर्भ.
- 2) Discuss – उपमा कालिदासस्य on the basis of मेघदूतम्.
मेघदूताच्या आधाराने 'उपमा कालिदासस्य' याची चर्चा करा.
- 3) Describe the character sketch of यक्ष.
यक्षाच्या व्यक्तिरेखेचे वर्णन करा.
- 4) Describe the character sketch of the wife of यक्ष.
यक्षपत्नीच्या व्यक्तिरेखेचे वर्णन करा.

5. Write short notes on **any 2** : 16

संक्षिप्त टीपा लिहा कोणत्याही 2 :

- 1) Rivers from मेघदूतम् – मेघदूतातील नद्या.
- 2) Description of उज्जयिनी – उज्जयिनीचे वर्णन.
- 3) Description of यक्ष's house – यक्षाच्या घराचे वर्णन.

[4102] – 433

Seat No.	
-------------	--

M.A. (Semester – IV) Examination, 2012
SANSKRIT
SK-15 : Special : Group – साहित्य
Bharata Nāṭya Śāstra : I, VI and VII Adhyāya
भरत नाट्यशास्त्र : I, VI and VII अध्याय
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate into **English** or **Marathi** any four of the following : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे इंग्रजी किंवा मराठीत भाषान्तर करा.

1) क्लीबानां धाष्टर्यजननमुत्साहः शूरमानिनाम् ।

अबोधानां विबोधश्च वैदग्ध्यं विदुषामपि ॥

ईश्वराणां विलासश्च स्थैर्यं दुःखार्दितस्य च ।

अर्थोपजीविनामर्थो धृतिरुद्विग्नचेतसाम् ॥

2) दुःखार्तानां श्रमार्तानां शोकार्तानाम् तपस्विनाम् ।

विश्रान्तिजननं काले नाट्यमेतन्मया कृतम् ॥

धर्म्यं यशस्यमायुष्यं हितं बुद्धिविवर्धनम् ।

लोकोपदेशजननं नाट्यमेतद्भविष्यति ॥

3) नानानामाश्रयोत्पन्नं निघण्टुनिगमान्वितम् ।

धात्वर्थं हेतु संयुक्तं नानासिद्धान्तसाधितम् ॥

स्थापितोऽर्यो भवेद्यत्र समासेनार्थसूचकः ।

धात्वर्थवचनेनेह निरुक्तं तत्प्रचक्षते ॥

P.T.O.

- 4) यो ऽर्थो हृदयसंवादी तस्य भावो रसोद्भवः ।
 शरीरं व्याप्यते तेन शुष्कं काष्ठमिवाग्निना ॥
 यथा नराणां नृपतिः शिष्याणां च यथा गुरुः ।
 एवं हि सर्वभावानां भावः स्थायी महानिह ॥
- 5) घनस्तु तालो विज्ञेयः सुषिरो वंश एव च ।
 प्रवेशाक्षेपनिष्क्राम प्रासादिकमथान्तरम् ॥
 गानं पञ्चविधं ज्ञेयं ध्रुवायोगसमन्वितम् ।
 चतुरस्रो विकृष्टश्च रङ्गस्रयस्रश्च कीर्तितः ॥
- 6) स्तम्भः स्वेदोऽथ रोमाञ्चः स्वरभङ्गोऽथ वेपथुः ।
 वैवर्ण्यमश्रु प्रलय इत्यष्टौ सात्त्विकाः स्मृताः ॥
 आङ्गिको वाचिकश्चैव आहार्यः सात्त्विकस्तथा ।
 चत्वारोऽभिनया हयेते विज्ञेया नाट्यसंश्रयाः ॥

2. Explain with reference to the context **any four** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे संदर्भासहित स्पष्टीकरण करा.

- 1) नाट्याख्यं पञ्चमं वेदं सेतिहासं करोम्यहम् ।
- 2) विनोदकरणं लोके नाट्यमेतद्भविष्यति ।
- 3) लोकधर्मी नाट्यधर्मी धर्मीति द्विविधः स्मृतः ।
- 4) एवं भावा भावयन्ति रसानभिनयैः सह ।
- 5) रसेषु एतेषु सर्वेषु ते ज्ञेया नाट्यकोविदैः ।
- 6) तत्र विभावानुभावव्यभिचारिसंयोगाद्रसनिष्पत्तिः ।

3. Write in detail about the हास्य and करुण रस according रस to Bharata. Nāṭyaśāstra.

16

भरताच्या नाट्यशास्त्रानुसार हास्य आणि करुणरसाविषयी सविस्तर लिहा.

OR/किंवा

Explain the concept of नाट्यवेद.

नाट्यवेद ही संकल्पना स्पष्ट करा.

4. Explain the concept of भाव according to Bharata.

16

भरताच्या मतानुसार भाव ही संकल्पना स्पष्ट करा.

OR/किंवा

Write in detail about the नाट्यशास्त्र of भरत.

भरताच्या नाट्यशास्त्रा विषयी सविस्तर लिहा.

5. Write critical notes on **any two** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टीपा लिहा :

1) शांत रस

2) Types of अभिनय

अभिनयाचे प्रकार

3) नाट्यगृह

[4102] – 435

Seat No.	
-------------	--

M.A. (Semester – IV) Examination, 2012
SANSKRIT
SK-15 : Vyākaraṇa Special Group
Title : Siddhanta Kaumudī Dashaganēo-Bhavadi
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Explain fully on **any four** of the following : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे पूर्ण स्पष्टीकरण लिहा :

- 1) अतो येयः
- 2) परस्मैपदानां णलतुसुस्थलथुसणत्वयाः
- 3) अजादेर्द्वितीयस्य
- 4) आऽजादीनाम्
- 5) ऋस्य रन्
- 6) इणः षीध्वंलुङ्गिटां धोऽङ्गात्.

2. Explain with reference **any four** of the following : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे संदर्भासह स्पष्टीकरण द्या :

- 1) अभ्यासस्यादेरतो दीर्घः स्यात् । पररूपापवादः ।
- 2) अनुप्रयोगसामर्थ्यादस्तेर्भूभावो न ।
- 3) एहि मन्य ओदनं भोक्ष्यस इति भुक्तः सोऽतिविभिः ।
- 4) ऋशां जशः खयां चरः । तत्रापि प्रकृतिजशां प्रकृतिजशः प्रकृतिचरां प्रकृतिचर इति विवेकः ।
आन्तरतभ्यात् ।
- 5) येन नाव्यवधानं तेन व्यवहितेऽपि । वचनप्रमाण्यत् ।
- 6) मध्येऽपवादन्यायेन हि अतो लोप एव बाध्येत ।
भवेदित्यादौ तु परत्वाद्दीर्घः स्यात् ।

P.T.O.

[4102] – 131

Seat No.	
-------------	--

M.A. (Semester – I) Examination, 2012
SANSKRIT
(2008 Pattern)

SK-I – वाल्मीकिरामायणम् – (किष्किन्धाकाण्ड)
Vālmīki-Rāmāyaṇam-Kiṣkindhākāṇḍa

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate into **English** or **Marathi** any **four** of the following passages.

खालीलपैकी कोणत्याही चार उताऱ्यांचे मराठी अथवा इंग्रजीत अनुवाद लिहा.

16

- i) सौमित्रे पश्य पम्पायाः काननं शुभदर्शनम् ।
यत्र राजन्ति शैला वा द्रुमाः सशिखरा इव ॥
मां तु शोकाभिसंतप्तमाधयः पीडयन्ति वै ।
भरतस्य च दुःखेन वैदेह्या हरणेन च ॥
- ii) या मामनुगता मन्दं पित्रा प्रस्थापितं वनम् ।
सीता धर्म समास्थाय क्व नु सा वर्तते प्रिया ॥
तया विहीनः कृपणः कथं लक्ष्मण धारये ।
या मामनुगता राज्याद्भ्रष्टं विहतचेतसम् ॥
- iii) पद्मकोशपलाशानि द्रष्टुं दृष्टिर्हि मन्यते ।
सीताया नेत्रकोशाभ्यां सदृशानीति लक्ष्मण ॥
पद्मकेसरसंसृष्टो वृक्षान्तरविनिसृतः ।
निःश्वास इव सीताया वाति वायुर्मनोहरः ॥
- iv) इदं तथ्यं मम वचस्त्वमवेहि च राघव ।
न शक्या सा जरयितुमपि सेन्द्रैः सुरासुरैः ॥
तव भार्या महाबाहो भक्ष्यं विषकृतं यथा ।
त्यज शोकं महाबाहो तां कान्तामानयामि ते ॥

P.T.O.

- v) ततः क्रोधसमाविष्टं संरब्धं तमुपागतम् ।
अहं प्रसादयांचक्रे भ्रातरं हितकाम्यया ॥
दिष्यासि कुशली प्राप्तो जिहतश्च त्वया रिपुः ।
अनाथस्य हि मे नाथस्त्वमेको नाथ नन्दन ॥
- vi) मायावी नाम तेजस्वी पूर्वजो दुन्दुभेः सुतः ।
तेन तस्य महद्वैरं वालिनः स्त्रीकृतं पुरा ॥
स तु सुप्ते जने रात्रौ किष्किन्धाद्वारमागतः ।
नर्दति स्म सुसंरब्धो वालिनां चाह्वयद्रणे ॥

2. Explain with reference to the context **any four** of the following sentences : 16

खालीलपैकी कोणत्याही चार वाक्ये ससंदर्भ स्पष्ट करा.

- i) तस्य पुत्रः शरण्यस्थः सुग्रीवं शरणं गतः ।
ii) तस्य सिद्धयान्ति सर्वेऽथो दूतवाक्यप्रचोदिताः ।
iii) तस्यायं पूर्वज्ञः पुत्रो रामो नाम जनै श्रुतः ।
iv) पृष्ठमारोप्य तौ बीरौ जगाम कपिकुञ्जरः ।
v) गृह्यतां पाणिना पाणिर्मर्यादा बध्यतां ध्रुवा ।
vi) 'नाहं जानामि केयूरे नाहं जानामि कुण्डले ।

3. Write an essay type answer to **any one** of the following : 16

खालीलपैकी कोणत्याही एकाचे सविस्तर उत्तर लिहा :

- i) Critically appreciate 10th Canto of किष्किन्धाकांड.
किष्किन्धाकांडाच्या दहाव्या सर्गाचे विवेचक रसग्रहण करा.
ii) Describe the character-sketch of हनुमान.
हनुमानाचे व्यक्तिचित्र स्पष्ट करा.

4. Write an essay type answer to **any one** of the following : 16

खालीलपैकी कोणत्याही एकाचे सविस्तर उत्तर लिहा :

i) Describe in detail about 'दुन्दुभीवृत्तान्त'.

दुन्दुभीवृत्तान्ता विषयी सविस्तर लिहा.

ii) Write an essay on Lamentation of Rām.

'रामाचा शोक' यावर निबंध लिहा.

5. Write critical notes on **any two** of the following : 16

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टीपा लिहा :

i) Lamentation of तारा.

तारेचा विलाप.

ii) Emimity of वाली and सुग्रीव.

वाली आणि सुग्रीवाचे वैर.

iii) Charactersketch of लक्ष्मण.

लक्ष्मणाचे व्यक्तिचित्र.

iv) Character sketch of वाली.

वालीचे व्यक्ति चित्र.

[4102] – 132

Seat No.	
-------------	--

M.A. (Semester – I) Examination, 2012
SANSKRIT
SK – 02 : ऋग्वेद, अथर्ववेद, निरुक्त
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate with notes into **English** or **Marathi** any four of the following : **16**

पुढीलपैकी कोणत्याही चार मंत्रांचे इंग्रजीत अथवा मराठीत सटीप भाषांतर करा.

१) प्र तद्विष्णुः स्तवते वीर्येण

मृगो न भीमः कुचरो गिरिष्ठाः ।

यस्योरुषु त्रिषु विक्रमणे -

- ष्वधिक्षियन्ति भुवनानि विश्वा ॥

२) उषो ये ते प्र यामेषु युञ्जते

मनो दानाय सूर्यः ।

अत्राह तत्कण्व एषां कण्वतमो

नाम गृणाति नृणाम् ॥

३) युवं नरा स्तवते पञ्जियाय कक्षीवते अरदतं पुरंधिम् ।

कारोतराच्छफादश्वस्य वृष्णः शतं कुम्भां असिञ्चतं सुरायाः ॥

४) यत् संवत्समृभवो गामरक्षन् यत् संवत्समृभवो मा अपिंशन् ।

यत्संवत्समभरन् भासो अस्यास्ताभिः शमीभिरमृतत्वमाशुः ॥

५) अदित्सन्तं चिदाघृणे पूषन् दानाय चोदय । पृणेश्चिद्वि म्रदा मनः ।

६) सत्यमहं गेभीरः काव्येन सत्यं जातेनास्मि जातवेदाः ।

न मे दासो नार्यो महित्वा व्रतं मीमाय यदहं धेरिष्ये ॥

P.T.O.

2. Write a mythological note on वरुण or अश्विन्ः. 16
वरुणदेवतेवर किंवा अश्विनादेवतेवर दैवतशास्त्रविषयक टीप लिहा.
3. Write critical notes on **any two** of the following : 16
पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टीपा लिहा.
1) Arrangement of the ऋग्वेद
ऋग्वेदाची रचना
2) रोगनिवारण सूक्त
3) ऋग्वेदातील सृष्टयुत्पत्ति विषयक सूक्ते creation hymns of the Rgveda.
4) अथर्ववेदाची नावे
Names of the अथर्ववेद.
4. Explain the reference to context **any four** of the following : 16
पुढीलपैकी कोणत्याही चार वाक्यांचे ससन्दर्भ स्पष्टीकरण करा :
1) तत् यत्र उभे भावप्रधाने भवतः ।
2) नामाख्यातयोः अर्थविकरणम् ।
3) आचार्यः कस्मात् ?
4) अथापि इदम् अन्तरेण मन्त्रेषु अर्थप्रत्ययः न विद्यते ।
5) अथापि ब्राह्मणेन रूपसंपन्नाः विधीयन्ते ।
6) अर्थवन्तः शब्दसामान्यात् ।
5. Write critical notes on **any two** of the following : 16
पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टीपा लिहा :
1) औदुम्बरायण
2) उपसर्ग
3) Etymologies of यास्क
यास्काचार्यानी दिलेल्या व्युत्पत्त्या
4) निघण्टु.

[4102] – 134

Seat No.	
-------------	--

M.A. (Semester – I) Examination, 2012
SANSKRIT (2008 Pattern)
Special Group
SK – 03 : Māṇḍūkyaopaniṣad with Gauḍapādakārika
Vedānta

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate with critical notes into **English** or **Marathi** the following verses. (any four). 16

पुढीलपैकी कोणत्याही चार कारिकांचे विवेचक टीपांसह मराठी किंवा इंग्रजीत भाषांतर करा.

- 1) ओंकारं पादशो विद्यात् पादा मात्रा न संशयः ।
ओंकारं पादशो ज्ञात्वा न किञ्चिदपि चिन्तयेत् ॥
- 2) जीवं कल्पयते पूर्वं ततो भावान् पृथग्विधान् ।
बाह्यानाध्यात्मिकांश्चैव यथाविद्यस्तथास्मृतिः ॥
- 3) विकल्पो विनिवर्तेत कल्पितो यदि केनचित् ।
उपदेशादयं वादो ज्ञाते हैतं न विद्यते ॥
- 4) निश्चितायां यथा रज्ज्वां विकल्पो विनिवर्तते ।
रज्जुरेवेति चाहैतं तद्वदात्मविनिश्चयः ॥
- 5) भूतस्य जातिमिच्छन्ति वादिनः केचिदेव हि ।
अभूतस्यापरे धीरा विवदन्तः परस्परम् ॥
- 6) मरणे संभवे चैव गत्यागमनयोरपि ।
स्थितौ सर्वशरीरेषु आकाशेनाविलक्षणः ॥

2. Explain अजातिवाद of गौडपादाचार्य
गौडपादाचार्याचा अजातिवाद स्पष्ट करा.

16

OR/किंवा

Explain the nature of beings according to गौडपाद
गौडपादांच्या म्हणव्यानुसार भावांचा स्वभाव स्पष्ट करा.

P.T.O.

3. How गौडपाद has explained आगम – प्रकरण ? 16
गौडपादांनी आगम प्रकरण कसे स्पष्ट केले आहे ?

OR/किंवा

Explain 'अलातशांतिप्रकरण' of माण्डूक्यकारिका
माण्डूक्यकारिकांमधील 'अलातशांतिप्रकरण' स्पष्ट करा.

4. Write short notes on **any two**. 16
कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा.

- 1) References to the श्रुती in गौडपादकारिका
गौडपादकारिकांमधील श्रुतींचे निर्देश.
- 2) Characteristics of तुर्यब्रह्म
तुर्यब्रह्माचे विशेषधर्म
- 3) Concept of माया.
मायासंकल्पना

5. Explain with reference to the context (**any four**). 16
संदर्भासह स्पष्टीकरण करा. (कोणतेही चार) :

- 1) लये संबोधयेच्चित्तं विक्षिप्तं शमयेत्पुनः ।
- 2) मनसो ह्यमनीभावे द्वैतं नैवोपरुभ्यते ।
- 3) आश्रमास्त्रिविधा हीनमध्यमोत्कृष्टदृष्टयः ।
- 4) भूततोऽभूततो वापि सृज्यमाने समा श्रुतिः ।
- 5) संभूतेरपवादाश्च संभवः प्रतिविध्यते ।
- 6) प्रकृतिः सेति विज्ञेया स्वभावं न जहाति या ।

[4102] – 137

Seat No.	
-------------	--

M.A. (Semester – I) Examination, 2012
SANSKRIT
SK-04 : सिद्धान्तकौमुदी (कारकप्रकरणम्)
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Explain fully **any four** of the following. 16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे पूर्ण स्पष्टीकरण करा.

- i) कर्तुरीप्सिततं कर्म ।
- ii) सहयुक्तेऽप्रधाने ।
- iii) रूच्यार्थानां प्रीयमाणः ।
- iv) भीत्रार्थानां भयहेतुः ।
- v) अधिशिङ्स्थासां कर्म ।
- vi) सुः पूजायान् ।

2. Explain with reference to the context **any four** of the following. 16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे संदर्भासह स्पष्टीकरण करा.

- i) नियतोपस्थितकः प्रातिपदिकार्थः ।
- ii) तमबृग्रहणं किम् । गङ्गायां घोषः ।
- iii) अपवर्गे किम् । मासमधीतो नायातः ।
- iv) सम्बोधने प्रथमा स्यात् ।
- v) अनभिहिते कर्तरि करणेच तृतीया स्यात् ।
- vi) अङ्गविकारः किम् अक्षि काणमस्य ।

P.T.O.

3. Write a detailed note on अधिकरणकारक or अपादानकारक. 16
अधिकरणकारक किंवा अपादानकारक यावर सविस्तर टीप लिहा.
4. Write paragraphs on **any two** of the following : 16
पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर परिच्छेद लिहा.
i) अकथितकर्म ।
ii) उपपदविभक्तिः ।
iii) षष्ठी विभक्तिः ।
5. Recognize the विभक्ति of the underlined word quoting relevant rules of Pānini **any eight** of the following sentences. 16
पुढीलपैकी कोणत्याही आठ वाक्यातील अधोरेखित शब्दांच्या विभक्ति आवश्यक ती पाणिनिसूत्रे उद्धृत करून ओळखा.
i) कूरम् अभिद्रुह्यति ।
ii) हरये द्रुह्यति ।
iii) इन्द्राय वषट् ।
iv) हिमवतः गङ्गा प्रभवति ।
v) दण्डेन घटः ।
vi) हरिः वैकुण्ठम् आवसति ।
vii) भक्ताय धारयति मोक्षं हरिः ।
viii) मासं गुडधानाः।
ix) क्रोशस्य एकदेशे पर्वतः ।
x) मातुः स्मरति ।
xi) भृत्येन भारं वाहयति ।
xii) देवदत्तः पचति ।

[4102] – 232

Seat No.	
-------------	--

M.A. (Semester – II) Examination, 2012

SANSKRIT

SK – 06 : ऋग्वेद, अथर्ववेद, निरुक्त
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

Instruction : All questions carry equal marks.

सूचना : सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1. Translate with notes into **English** or **Marathi** any four of the following.

पुढीलपैकी कोणत्याही चार ऋचांचे इंग्रजीत अथवा मराठीत सटीप भाषांतर करा.

१) संवत्सरं शशयाना ब्राह्मणा व्रतचारिणः ।

वाचं पर्जन्यजिन्वितां प्र मण्डूका अवादिषुः ॥

२) अपाम सोमममृता अभूमागन्म ज्योतिरविदाम देवान् ।

किं नूनमस्मान्कृणवदरातिः किमु धूर्तिरमृत मर्त्यस्य ॥

३) आ ते पितर्मरूतां सुम्नमेतु मा नः सूर्यस्य संहशो युयोथाः ।

अभि नो वीरो अर्वति क्षमेत प्र जायेमहि रुद्र प्रजाभिः ॥

४) आ त्वा गन् राष्ट्रं सह वर्चसोदिहि प्राड्

विशां पतिरेकराट् त्वं वि राज ।

सर्वास्त्वा राजन्प्रदिशो ह्यन्तूपसद्यो

नमस्यो भवेह ।

५) सरवायस्त्वा ववृमहे देवं मर्तास ऊतये ।

अपां नपातं सुभगं सुदीदिति सुप्रतूर्तिमनेहसम् ॥

६) इन्द्र सोमं सोमपते पिबेमं माध्यन्दिनं सर्वनं चारु यत्ते ।

प्रपृथ्या शिप्रे मघवन्नृजीषिन्विमुच्या हरी इह मादयस्व ॥

P.T.O.

2. Write a mythological note on अग्नि.

‘अग्नि’ वर दैवतशास्त्र विषयक टीप लिहा.

OR /किंवा

Attempt critical appreciation of इन्द्र (3.32) hymn इन्द्र सूक्ताचे (3.32) विवेचक रसग्रहण करा.

3. Write critical notes on **any two** of the following.

पुढीलपैकी काणत्याही दोहोंवर विवेचक टीपा लिहा.

१) Medicinal hymns of the अथर्ववेद

अथर्ववेदातील भैषज्यसूक्ते

२) Names of the अथर्ववेद

अथर्ववेदाची नावे

३) भिक्षुसूक्त (ऋ-१०-११७)

४) ऋग्वेदाचा काळ Date of the ऋग्वेद.

4. Explain with reference to context **any four** of the following :

१) दण्डः कस्मात् ?

२) न एकपदानि निर्ब्रूयात् ।

३) अर्थ नित्यः परीक्षेत ।

- ४) विशयवत्यो हि वृत्तयोभवन्ति ।
५) अथापि भाषिकेभ्यः धातुभ्यः नैगमाः कृतः भाष्यन्ते ।
६) विकृतयः एकेषु ।

5. Write critical notes on **any two** of the following :

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टीपा लिहा.

- १) वर्णलोप व/and वर्णोपजन
२) निर्वचन of तद्धित and समास
तद्धित व समासांचे निर्वचन
३) हिरण्यनामानि
४) आचार्य^S mentioned in निरूक्त
निरूक्तामधील निर्दिष्ट आचार्य

[4102] – 233

Seat No.	
-------------	--

M.A. (Semester – II) Examination, 2012
SANSKRIT (2008 Pattern)
SK-07 : Sahitya (Special Group)
शिशुपालवधम् (3 & 4 सर्ग)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate into **English** or **Marathi** any **four** of the following :

पुढीलपैकी कोणत्याही चार श्लोकांचे इंग्रजीत किंवा मराठीत भाषांतर करा :

16

- i) जगत्पवित्रैरपि तं न पोदेः स्पष्टं जगत्पूज्यमयुज्यतार्कः ।
यतो बृहत्पार्वणचन्द्रचारु तस्यातपत्रं बिमरांबभूवे ॥
- ii) तस्यातसीसूनसमानभासो भ्राम्यन्मयूरवावलिमण्डलेन ।
चक्रेण रेजे यमुनाजलौघः स्फुरन्महावर्त इवैकबाहुः ॥
- iii) वणिक्वथे पूगकृतानि यत्र भ्रमागतैरम्बुभिरम्बुराशिः ।
लोलैरलोलद्युतिभाज्जि मुष्णन् रत्नानि रत्नाकरतामवाप ।
- iv) कान्तरुचा काञ्चनवप्रभाजा नवप्रभाजालभृतां मणीनाम् ।
श्रितं शिलाश्यामलताभिरामं लताभिरामन्त्रितषट्पदाभिः ॥
- v) छायां निजस्त्रीचटुलालसानां मदेनकिञ्चिच्चटुलालसानाम् ।
कुर्वाणमुपिञ्जल जातपत्रैर्विहङ्गमानां जलजातपत्रैः ॥
- vi) मुक्तं मुक्तागौरमिह क्षीरमिवाभ्रै-
र्वापीष्वन्तलीनमहानीलदलासु ।
शस्त्रीश्यामैरंशुभिराशु द्रुतमम्भ-
इछायामच्छामृच्छति नीलीसलिलस्य ॥

P.T.O.

2. Explain with reference to the context **any four** of the following : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे संदर्भासह स्पष्टीकरण करा.

- i) अपेत युद्धाभिनिवेशसौम्यो हरिर्हरिप्रस्थमथ प्रतस्ये ।
- ii) यां यां प्रियः प्रैक्षत कातराक्षी सा सा ह्लिया नम्रमुखी बभूव ।
- iii) यत्रातपे दातुमिवाधितल्पं विस्तारयामास तरङ्गहस्तैः ।
- iv) क्षणे क्षणे यन्नवतामुपैति तदेव रूपं रमणीयतायाः ।
- v) गूदार्यमेष निधिमन्त्रगणं बिभर्ति ।
- vi) तीव्रं महाव्रतमिवात्र चरन्ति वप्राः ।

3. Critically appreciate 'रैवतकवर्णनम्'.

रैवतकवर्णनाचे चिकित्सक रसग्रहण करा.

16

OR/किंवा

Write an essay on style of माघ.

माघाची शैली यावर निबन्ध लिहा.

4. Evaluate 3rd and 4th Sargas of शिशुपालवधम् in the light of characteristics of Epic. 16

महाकाव्याच्या लक्षणानुसार शिशुपालवधाच्या तिसऱ्या व चौथ्या सर्गाचे मूल्यमापन करा.

OR/किंवा

Write in detail description of द्वारका नगरी.

द्वारकानगरीचे वर्णन सविस्तर लिहा.

5. Write critical paragraph on **any two** of the following : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक परिच्छेद लिहा.

- i) समुद्रवर्णनम्
- ii) Imagination power of Magha
माघाची कल्पनाशक्ती
- iii) Ornaments of Srikrishna
श्रीकृष्णाचे अलंकार
- iv) Sources of Śisupal vadham
शिशुपालवधाचे मूलाधार.

[4102] – 235

Seat No.	
-------------	--

**M.A. (Semester – II) Examination, 2012
SANSKRIT (Special Group) Grammar**

Title : i) व्याकरणमहाभाष्यम् (पस्पशाह्निकम्)

ii) परमलघुमञ्जूषा (कारक)

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Explain with reference to the context **any four** of the following : **16**

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे संदर्भासह स्पष्टीकरण करा.

1) रक्षोहागमलध्वसंदेहाः प्रयोजनम् ।

2) म्लेच्छा मा भूमेत्यध्येयं व्याकरणम् ।

3) नित्यपर्यायवाची सिद्धशब्दः ।

4) एवमिहापि समानायामर्थगतौ शब्देन च अपशब्देन च

धर्मनियमः क्रियते शब्देनैवार्थोऽभिधेयो नापशब्देन ।

5) सूत्रे व्याकरणे षष्ठ्यर्थोऽनुपपन्नः ।

6) द्विगता अपि हेतवो भवान्ते । तद्यथा । आम्राश्च सिक्ताः पितरश्च प्रीणिता इति ।

2. Explain fully giving references **any four** of the following : **16**

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे संदर्भ सांगून पूर्ण स्पष्टीकरण करा :

1) तत्र क्रियानिष्पादकत्वं कारकत्वम् । तच्च कर्त्रादीनां षण्णामपि ।

2) सम्बोधनप्रथमार्थस्यापि अनुवाद्यत्वेनोद्देश्यतया युष्मदर्याभेदेन

विधेयक्रियायामन्वयात् क्रियाजनकत्वरूपं कारकत्वम् ।

P.T.O.

- 3) षष्ठ्यर्थस्य तण्डुलादिनामार्थान्विततया क्रियान्वितत्वात् ।
- 4) अत्र पयसः कर्मत्वासेद्धये प्रयोज्यत्वनिवेशः ।
- 5) प्रयागात्काशीं गच्छतीत्यत्र प्रयागस्य कर्मत्ववारणाय प्रकृतधात्वर्थफलेति ।
- 6) यत्र च प्रकृतधात्वर्थे विभागस्तयोभयप्राप्तौ 'अपादानमुत्तराणि कारकाणि बाधन्ते' इति भाष्ययुक्तेः कर्मत्वम् ।

3. Discuss fully the Varttika 'सिद्धे शब्दार्थसम्बन्धे' according to Patañjali . 16

पतञ्जलीनुसार 'सिद्धे शब्दार्थसम्बन्धे' या वार्तिकाची संपूर्णपणे चर्चा करा.

OR/किंवा

Explain the different meanings of 'Grammar' as depicted in पस्पशाह्निक.

पस्पशाह्निकात वार्णेल्लानुसार 'व्याकरण' या शब्दाचे निरनिराळे अर्थ स्पष्ट करा.

4. Explain fully Karmakāra OR Sampradanakaraka according to Paramalagh umañjuṣā . 16

परमलघुमंजूषेनुसार कर्मकारक किंवा संप्रदानकारक स्पष्ट करा.

5. Write explanatory notes on **any two** of the following : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर स्पष्टीकरणात्मक टीपा द्या :

- 1) अधिकरणत्वम्
- 2) कर्तृत्वम्
- 3) गौणप्रयोजनानि
- 4) शब्दानुशासनम्.

[4102] – 236

Seat No.	
-------------	--

M.A. (Semester – II) Examination, 2012
SANSKRIT
SK – 07 : वेद - R̥gveda, Atharvaveda, R̥gbhasyabhumika and Vedic
Grammar
(Special Group)
(ऋग्वेद, अथर्ववेद, ऋग्भाष्यभूमिका व वैदिक व्याकरण)
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate the following stanzas into **English** or **Marathi** with necessary notes any 4. **16**

पुढील ऋचांचे आवश्यक टीपांसह मराठी किंवा इंग्रजीत भाषांतर करा कोणत्याही ४.

- 1) ग्रावा॑णेव॒ तदिद॑र्था॒ जरेथे॑ गृध्रै॑व वृ॒क्ष निधि॑मन्त॒मच्छ॑ ।
ब्र॒ह्मणे॑व वि॒दथ॑ उक्थ॒शासा॑ दू॒तेव॒ हव्या॒ जन्या॑ पुरु॒त्रा ॥
- 2) नमः॑पु॒रा ते॑ वरू॒णोत॒ नूनमु॑ताप॒रं तु॑विजात ब्रवाम ।
त्वे हि॑ कं॒ पर्व॑ते न श्रि॒तान्य॑प्र॒च्युतानि॑ दूळभ ब्र॒तानि॑ ॥
- 3) इन्धा॑नो अ॒ग्निं व॑नवद्व॒नुष्य॑तः कृ॒तब्र॑ह्मा शूशुव॒द्रात॑ह॒व्य इत् ।
जा॒तेन॑ जा॒तमति॑ स प्र स॑र्स॒ते यंयं॑ युजं॑ कृणुते ब्रह्म॑ण॒स्पतिः॑ ॥
- 4) अपा॑द्धो॒त्रादु॒त पो॒त्राद॑मत्तो॒त ने॒ष्ट्राद॑जुष॒त प्र॒यौ हि॑तम् ।
तु॒रीयं॑ पा॒त्रम॑मृ॒क्तम॑म॒र्त्यं द्र॒विणो॑दाः पि॒बतु॑ द्रा॒विणो॑द॒सः ॥
- 5) प्रा॒तर्या॑वाणा र॒थ्येव॑ वी॒राजे॑व य॒मा व॒रमा॑ स॒चेथे॑ ।
मेने॑इव॒ तन्वा॒ इ शु॒म्भमा॑ने दम्प॑तीव क्र॒तुवि॑दा॒ जनेषु॑ ॥
- 6) तव॑ स्याम पुरु॒वीर॑स्य शर्म॑न्नु॒रुशंस॑स्य वरू॒ण प्र॑णेतः ।
यूयं॑ न पु॒त्रा अ॒दिते॑रद॒ब्धा अ॒भि क्ष॑मध्वं॒ युज्या॑य दे॒वाः ॥

P.T.O.

2. Translate the following stanzas into **English** or **Marathi** with necessary notes any 4. 16

पुढील मंत्रांचे आवश्यक टीपांसह मराठी किंवा इंग्रजीत भाषांतर करा. कोणत्याही ४.

- 1) उ॒तेयं॑ भूमि॒र्वरुण॑स्य॒ राज्ञ॑ उ॒तासौ॑ द्यौर्बृ॒हती॑ दू॒रेअ॑न्त ।
उ॒तो स॑मु॒द्रौ वरु॑णस्य कु॒क्षी उ॒तास्मिन्नल्प॑ उद॒के नि॒लीनः॑ ॥
- 2) अ॒न्यक्ष॑त्रे न र॑म॒से व॒शी स॑न्मृ॒दया॑सि नः ।
अभू॑दु प्रा॒र्थस्त॑क्मा स ग॑मिष्यति ब॒ल्हिकान्॑ ॥
- 3) नी॒लेनै॑वाप्रि॒यं भ्रा॑तृ॒व्यं प्रो॑र्णोति॒ लोहि॑तेन द्वि॒षन्तं॑ वि॒ध्यतीति॑ ।
ब्र॒ह्मवा॑दि॒नो वद॑न्ति ॥
- 4) तेने॑षितं तेन॑ ज्ञा॒तं तदु॑ तस्मिन् प्र॒तिष्ठि॑तम् ।
कालो॑ ह॒ ब्रह्म॑ भू॒त्वा बिभ॑र्ति पर॒मेष्ठि॑नम् ॥
- 5) यः प॑रुषः पारु॒षेयोऽऽव॑ध्वंस॒ इवारू॑णः ।
त॒क्मानं॑ वि॒श्वधा॑वीर्याध॒राञ्च॑ परा॑ सुवा ॥
- 6) श॒तेन॑ पा॒शैर॑भि धेहि वरु॒णैनं॑ मा ते मो॒च्यनृ॑तवा॒ङ् नृ॑चक्षः ।
आस्तां॑ जाल्म उ॒दरं॑ श्र॒सयि॑त्वा को॒श इवा॑बन्धः प॒रि॒कृत्य॑मानः ॥

3. Explain with reference to the context-any 4. 16

ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा-कोणतेही ४.

- 1) तत्र ब्राह्मणस्य लक्षणं नास्ति ।
- 2) तेषामृग्यत्रार्थवशेन पादव्यवस्था ।
- 3) तस्य च अध्ययनस्य दृष्टार्थत्वम् अक्षरग्रहणान्तत्वं च पुरुषार्थानुशासने सूचितम् ।
- 4) अथापि ज्ञानप्रशंसा भवति अज्ञाननिंदा च ।
- 5) व्यख्यानस्य व्याख्येयो वेदो विषयः ।
- 6) वर्णस्वराद्युच्चारणप्रकारो यत्रोपदिश्यते सा शिक्षा ।

4. Write detailed notes on following-**any 2** :

16

सविस्तर टीपा लिहा-कोणत्याही २.

1) Vedic Accents

वैदिक स्वराघात

2) Vedic Aorist

वैदिक तृतीयभूतकाळ (लुङ्)

3) Vedic Nominal forms

वैदिक नामरूपे

4) Vedic Metres

वैदिक छन्द

5. Write detailed notes on **any 2** :

16

सविस्तर टीपा लिहा कोणत्याही २.

1) Various names of अथर्ववेद

अथर्ववेदाची विविध नावे

2) Arrangement of ऋग्वेद

ऋग्वेदाची संरचना

3) ब्रह्मचारी hymn

ब्रह्मचारीसूक्त

4) Deity अग्नि from ऋग्वेद

ऋग्वेदातील अग्निदेवता.

[4102] – 237

Seat No.	
-------------	--

M.A. (Semester – II) Examination, 2012
SK-08 : SANSKRIT (2008 Pattern)
Linguistics and Sanskrit Essay Writing
भाषाशास्त्राची मूलतत्त्वे, संस्कृत निबन्ध लेखन

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

N.B. : i) *All questions are compulsory.*

सर्व प्रश्न अनिवार्य.

ii) *Figures to right indicate full marks.*

उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. Explain language as a semiotic system. 16

‘भाषा’ ही एक संकेत-प्रणाली कशी आहे ते स्पष्ट करा.

OR/किंवा

Explain the origin and development of Linguistics. 16

भाषाशास्त्राचा उगम व विकास स्पष्ट करा.

2. Write an essay on the Indo-Aryan languages. 16

“आर्य भारतीय भाषा” या विषयावर निबंध लिहा.

OR/किंवा

Explain the terms “phone, phoneme and allophone” with proper examples. 16

“स्वन, स्वनिम, व स्वनांतर” या संज्ञा योग्य उदाहरणांसह स्पष्ट करा.

P.T.O.

3. Write short notes on **any two** of the following :

16

पुढील पैकी कोणत्याही दोहोंवर संक्षिप्त टीपा लिहा.

- 1) वैदिक भाषा (the Vedic language)
- 2) रूप-रूपांतर (morpheme- allomorph)
- 3) द्रविड भाषा (Dravidian languages)
- 4) प्रत्ययप्रधान (श्लिष्ट) भाषा (Inflectional languages).

4. Write short notes on **any four** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांवर लघु टीपा लिहा.

- 1) labial sounds (औष्ठ्य वर्ण)
- 2) vowel (स्वर)
- 3) semivowels (अन्तःस्थ)
- 4) dental sound (दन्त्य वर्ण)
- 5) assimilation (समीकरण)
- 6) glottis (स्वरतन्त्री)

5. Write an essay in **Sanskrit** on **any one** of the following :

16

पुढील पैकी कोणत्याही एका विषया वर संस्कृत भाषेत निबंध लिहा.

- 1) वसुधैव कुटुम्बकम् ।
- 2) भ्रष्टाचारः ।

[4102] – 331

Seat No.	
-------------	--

M.A. (Semester – III) Examination, 2012

SANSKRIT

Sk – 09 : मुद्राराक्षसम् (Mudrārākṣasam)
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate into English or Marathi **any four** of the following with necessary explanatory notes.

16

आवश्यक तेथे टीपा देऊन पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे मराठी किंवा इंग्रजीत भाषांतर करा.

i) वहति जलमियं पिनष्टि गन्धानियमियमुद्रथते स्रजो विचित्राः ।

मुसलमिदमियं च पातकाले मुहुरनुयाति कलेना हुंकृतेन ॥

ii) इष्टात्मजः सपदि सान्वय एव देवः शार्दूलपोतमिव यं परिपोष्य नष्टः ।

तस्यैव बुद्धिविशिखेन मिनद्धि मर्म वर्मीभवेद्यदि न दैवमदृश्यमानम् ॥

iii) परार्थानुष्ठाने रहयति नृपं स्वार्थपरता परित्यक्तस्वार्थो नियतमयथार्थः क्षितिपतिः ।

परार्थश्चेत्स्वार्थादभिमततरो हन्त परवान् परायत्तः प्रीतेः कथमिव रसं वेत्ति पुरुषः ॥

iv) एकगुणा तिथिश्चतुर्गुणं नक्षत्रं चतुःषष्टिगुणं लग्नमेष ज्योतिषतन्त्रसिद्धान्तः ।

लग्नं भवति सुलग्नं सौम्ये ग्रहे यद्यपि दुर्लग्नम् ।

वहसि दीर्घा सिद्धिं चन्द्रस्य बलेन गच्छन् ॥

v) श्रुतं सखे श्रवणविदारणं वचः सुहन्मुखाद्रिपुमधिकृत्य भाषितम् ।

पितुर्वधव्यसनमिदं हि येन मे चिरादपि द्विगुणमिवाद्य वर्धते ॥

vi) अतिशयगुरुकेण दानदर्पेण दन्तिनः सजलजलदनीलो उद्भ्रमन्तो नदन्ति ।

कशाप्रहारभयेन जातकम्पोत्तरंगाः गृहीतजयनशब्दाः संपतन्ति तुरङ्गाः ॥

P.T.O.

2. Explain with reference to the context **any four** of the following : 16
पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा.
1) आर्ये, अयं मित्रकार्येण मे विनाशो न पुनः पुरुषदोषेण ।
2) कुतोऽस्याधन्यस्य मोक्षः ।
3) दैवमत्र प्रष्टव्यम् ।
4) कीदृशी सति चन्द्रेऽपि नृपचन्द्र त्वया विना ।
5) सेवां लाघवकारिणीं कृतधियः स्थाने श्ववृत्तिं विदुः ।
6) वत्स, मणिकारश्रेष्ठिनं चन्दनदासमिदानीं द्रष्टुमिच्छामि ।

3. Answer **any one** of the following questions. 16
पुढीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा.
1) Critically appreciate the 2nd act of Mudraraksasam.
मुद्राराक्षसाच्या द्वितीय अंकाचे विवेचक रसग्रहण करा.
2) Critically appreciate the 6th act of Mudraraksasam.
मुद्राराक्षसाच्या सहाव्या अंकाचे विवेचक रसग्रहण करा.

4. Describe the political picture reflected in the Mudraraksasam. 16
मुद्राराक्षसात प्रतिबिंबित झालेल्या राजकीयचित्राचे वर्णन करा.

OR / किंवा

Draw the character-sketch of अमात्यराक्षस.
अमात्यराक्षसाचे स्वभावचित्रण करा.

5. Write short notes on **any 2** of the following: 16
पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर संक्षिप्त टीपा लिहा :
1) Character-sketch of भागुरायण.
भागुरायणाचे व्यक्तिचित्र
2) Agents of अमात्यराक्षस
अमात्यराक्षसाचे हेर
3) Scholarship of विशाखदत्त.
विशाखदत्ताचे पांडित्य.

[4102] – 332

Seat No.	
-------------	--

M.A. (Semester – III) Examination, 2012
SANSKRIT
SK – 10 : अर्थसङ्ग्रहः (2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Explain fully **any four** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे पूर्णस्पष्टीकरण करा.

i) प्रयोग प्राशुभावबोधको विधिः प्रयोगविधिः

ii) सेयं श्रुतिलिङ्गादिभ्यः प्रबला

iii) न च चोदनालक्षणोऽर्थो धर्म इति सौत्रतल्लक्षणविरोधः

iv) यत्र समग्राङ्गोपदेशः सा प्रकृतिः यथा दर्शपूर्णसामादिः

v) समभिव्याहारो वाक्यम् ।

vi) एकाङ्गानुवादेन विधीयमानयोरङ्गयोरन्तराले विहितत्वं सन्दंशः ।

2. Explain fully the term अर्थवाद.

अर्थवाद ही संज्ञा पूर्णपणे स्पष्ट करा.

16

OR / किंवा

Describe in detail अधिकार विधि.

अधिकारविधीचे सविस्तर वर्णन करा.

3. Explain fully the term नामधेय.

16

नामधेय ही संज्ञा स्पष्ट करा.

OR / किंवा

Write an essay on “विनियोगविधि”.

“विनियोग विधि” – यावर निबंध लिहा.

P.T.O.

4. Write critical paragraphs on **any two** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक परिच्छेद लिहा.

i) पर्युदासः

ii) मन्त्रलक्षणम्

iii) वाक्यभेददोषाः

iv) स्थानप्रमाणम्

5. Write short notes on **any four** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांवर संक्षिप्त टीपा लिहा :

i) लाक्षणिकी परिसङ्ख्या

ii) शाब्दीभावना

iii) महाप्रकरण

iv) मन्त्रपाठः

v) संनिपत्योपकारक

vi) अपूर्व

[4102] – 334

Seat No.	
-------------	--

M.A. (Semester – III) Examination, 2012
SANSKRIT (2008 Pattern)
Pañcadaśī - Chitradīpa (Chapter –VI)
SK-11 : Special Group – Vedanta

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate with explanatory notes into **English** or **Marathi**, any four of the following verses. 16

पुढीलपैकी कोणत्याही चार कारिकांचे इंग्रजी अथवा मराठीत विवेचक टीपांसह भाषांतर करा.

- 1) सम्यग्विचारो नास्त्यस्य धीदोषादिति चेत्तथा ।
असन्तुष्टास्तु शास्त्रार्थं न त्वैक्षन्त विशेषतः ॥
- 2) झटित्यध्यास आयाति दृढवासनयेति चेत् ।
आवर्तयेद्विवेकं च दृढं वासयितुं सदा ॥
- 3) अन्यो विज्ञानमयतः आनंदमय आन्तरः ।
अस्तीत्येवोपलब्धव्य इति वैदिकदर्शनम् ॥
- 4) ईक्षणादिप्रवेशान्ता सृष्टीरीशेन कल्पिता ।
जाग्रदादिविमोक्षान्तः संसारो जीवकल्पितः ॥
- 5) विक्षेपावृत्तिरूपाभ्यां द्विधाऽविद्या व्यवस्थिता ।
न भाति नास्ति कूटस्थ इत्यापादनमावृतिः ॥
- 6) चित्संनिधौ प्रवृत्तायाः प्रकृतेर्हि नियामकम् ।
ईश्वरं ब्रुवते योगाः स जीवेभ्यः परः श्रुतः ॥

P.T.O.

2. Explain with reference to the context (**any 4**) : 16

ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा (कोणतेही चार) :

- 1) जानामि धर्म न च मे प्रवृत्तिः ।
- 2) स्रक्चंदनादि नित्य त्वमात्रेणापि कृतार्थता ।
- 3) मुक्तिस्तु ब्रह्मतत्त्वस्य ज्ञानादेव न चान्यथा ।
- 4) सा मायेतीन्द्रजालादौ लोकाः संप्रतिपेदिरे ।
- 5) यतो वाचो निवर्तन्त इत्यसंगत्वनिर्णयः ।
- 6) संसारः परमार्थः संलग्नः स्वात्मवस्तुनि ।

3. Explain the nature of जीव. 16

जीवाचे स्वरूप स्पष्ट करा.

OR/किंवा

Explain different views on the soul.

आत्म्याविषयीचे भिन्न भिन्न दृष्टिकोन स्पष्ट करा.

4. Explain the creation of world from हिख्यगर्भ. 16

हिरण्यगर्भापासून झालेली जगत्सृष्टी स्पष्ट करा.

OR/किंवा

Explain the nature of अविद्या according to पञ्चदशी.

पञ्चदशीनुसार अविद्यास्वरूप स्पष्ट करा.

5. Write critical paragraphs on **any two**. 16

कोणत्याही दोन विषयांवर विवेचक परिच्छेद लिहा.

- 1) कूटस्थः ।
- 2) माया ।
- 3) पञ्चकोशाः ।

[4102] – 336

Seat No.	
-------------	--

M.A. (Semester – III) Examination, 2012
SANSKRIT

**SK – 11 Special Group : वेद-शतपथब्राह्मण (तृतीयकाण्ड) & आश्वलायनगृह्यसूत्र
(2008 Pattern)**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate the following passages into **English** or **Marathi** with necessary notes (any 2) :

16

आवश्यक त्या टीपांसह पुढील परिच्छेदांचे **मराठी** किंवा **इंग्रजीत** भाषांतर करा-कोणतेही २.

- 1) समं सदविभ्रंशि स्यादविभ्रंशि सत्प्राक्प्रवणं स्यात्प्राची हि देवानां दिग्धोऽउदक्प्रवणमुदीची हि मनुष्याणां दिग्दक्षिणतः प्रत्युच्छ्रितमिव स्यादेषा वै दिक् पितृणां स यद्दक्षिणाप्रवणं स्यात्क्षिप्रे ह यजमानोऽमुं लोकमियात्तथो ह यजमानो ज्योग्जीवति तस्माद्दक्षिणतः प्रत्युच्छ्रितमिव स्यात् ।
- 2) अथोत्तरेण शालां परिश्रयति । तदुदकुम्भमुपनिदधाति तन्नापितऽपतिष्ठते तत्केराश्मश्रु च वपते नखानि च निकृन्ततेऽस्ति वै पुरुषस्यऽमेध्यं यत्राऽ स्या पो नोपतिष्ठन्ते केशश्मश्रौ च वाऽअस्य नखेषु चाऽपो नोपतिष्ठन्ते तद्यत्केशश्मश्रु च वपते नखानि च निकृन्तते मेध्यो भूत्वा दीक्षा इति ।
- 3) अथ मेखलां परिहरते । अङ्गिरसो ह वै दीक्षितानबल्यमविन्दते नाडन्यद्ब्रतादशनमवाऽ कल्पयँस्तऽ एतामूर्जमपश्यन्त्समाप्तिं तां मध्यतऽआत्मनऽऊर्जमदधत समप्तिं तथा समाप्नुवंस्तथोऽएवैष ऽ एतां मध्यतऽआत्मनऽऊर्जं धत्ते समाप्तिं तथा समाप्नोति ।

2. Explain the following with reference to the context **any 4**.

16

ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा- कोणतेही ४.

- 1) दिवि वै सोम आसीत् ।
- 2) काष्मर्यमयाः परिधयः ।
- 3) अग्नीषोमौ वै देवानां सयुजौ ।

P.T.O.

- 4) स वै द्विरूपो भवति ।
- 5) सा वै शाणी भवति ।
- 6) शिरो वै यज्ञस्याऽतिशयं बाहू प्रायणीयोदयनीयौ ।

3. Explain with reference to the context - **any 4** :

16

ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा-कोणतेही ४.

- 1) शामित्र एष भवति ।
- 2) अथातो वास्तुपरीक्षा ।
- 3) प्रेष्यति युगपदग्नीन्द्रज्वालयेति ।
- 4) अथ पशुकल्पः ।
- 5) त्रय : पाकयज्ञाः ।
- 6) श्रावण्यां पौर्णमास्यां श्रवणाकर्म ।

4. Write an essay on the making, establishment and use of यूप – the sacrificial post as described in the 3rd Kāṇḍa of शतपथब्राह्मण.

16

शतपथब्राह्मणाच्या तृतीयकांडात वर्णिल्याप्रमाणे 'यूपाची' निर्मिती, स्थापना आणि त्याचा उपयोग यावर निबंध लिहा.

OR/किंवा

Write an essay on the marriage-ceremony as described in the आश्वलायनगृह्यसूत्र.

आश्वलायनगृह्यसूत्राने वर्णिलेल्या 'विवाह-विधी' वर निबंध लिहा.

5. Write critical paragraphs on-**any 2**.

16

विवेचक परिच्छेद लिहा-कोणतेही २.

- 1) देवयजन
- 2) शूलगव
- 3) पशुपुरोडाश.

[4102] – 337

Seat No.	
-------------	--

M.A. (Semester – III) Examination, 2012
SANSKRIT
(2008 Pattern) SK – 12
History of Sanskrit Poetics and Sanskrit Literature
संस्कृत साहित्य व साहित्यशास्त्राचा इतिहास
(Sahitya : Sanskrit Dramas, Playwrights and Panchamahakāvya
(संस्कृत नाटके, नाटककार व पंचमहाकाव्ये)
(Sahityashastra – Different Schools and Their Exponents in
Sanskrit Poetics
(संस्कृत साहित्यशास्त्रातील विविध सम्प्रदाय व त्यांचे प्रवर्तक)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Write an essay on 'खण्डकाव्य'.

'खण्डकाव्य' यावर निबंध लिहा.

16

OR

Write an essay on literary contribution of जगन्नाथ पण्डित.

16

जगन्नाथ पण्डिताच्या साहित्ययोगदानावर निबंध लिहा.

2. Write an essay on the 'प्रतिमानाटकम्'.

'प्रतिमानाटक' यावर निबंध लिहा.

OR

Write an essay on literary contribution of भवभूति.

भवभूतीच्या साहित्ययोगदानावर निबंध लिहा.

P.T.O.

3. Write critical notes on **any two** of the following :

16

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक परिच्छेद लिहा :

i) Kalidasa's Dramas

कालिदासाची नाटके

ii) अश्वघोष

iii) पञ्चमहाकाव्यानि

iv) पञ्चतन्त्रम्.

4. Discuss the theory of रसा.

रससिद्धान्ताची चर्चा करा.

OR

Explain characteristics of शृङ्गाररस and application in Sanskrit literature.

शृङ्गाररसाचे विशेष स्पष्ट करा आणि संस्कृतसाहित्यामध्ये त्याचे उपयोजन कसे केले आहे ते स्पष्ट करा.

5. Write critical notes on **any two** of the following :

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर समीक्षात्मक टिपणे लिहा :

16

i) Concept of रीति

रीति सम्प्रदाय

ii) Definition of poetry

काव्यलक्षण

iii) ध्वनिवाद

iv) वक्रोक्ति.

[4102] – 432

Seat No.	
-------------	--

M.A. (Semester – IV) Examination, 2012
SANSKRIT
SK-14 : सदानंदयतिकृत – वेदान्तसार
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate into **English** or **Marathi**, any two of the following paragraphs. **16**

पुढीलपैकी कोणत्याही दोन परिच्छेदांचे इंग्रजी किंवा मराठी मध्ये भाषांतर करा.

- विषयो जीवब्रह्मैक्यं शुद्धं चैतन्यं प्रमेयं तत्रैव वेदान्तानां तात्पर्यात् । सम्बन्धस्तु तदैक्य प्रमेयस्य तत्प्रतिपादकोपनिषत्प्रमाणस्य च बोध्यबोधकभावलक्षणः । प्रयोजनं तदैक्य प्रमेयगताज्ञाननिवृत्तिः स्वस्वरूपान् वाप्तिश्च 'तरति शोकमात्मदित्' इत्यादिश्रुतेः 'ब्रह्मवेद ब्रह्मैव भवति' इत्यादिश्रुतेश्च ।
- इदमज्ञानं समष्टिव्यष्ट्यभिप्रायेणैकमनेकमिति च व्यवहियते तथाहि यथा वृक्षाणां समष्ट्यभिप्रायेण वनमित्येकत्वव्यपदेशो यथा वा जलानां समष्ट्यभिप्रायेण जलाशय इति तथा नानात्वेन प्रतिभासमानानां जीवगताज्ञानानां समष्ट्यभिप्रायेण तदेकत्वव्यपदेशः "अजामेकाम्" इत्यादिश्रुतेः । इयं समष्टि रूक्कृष्टोपाधितया विशुद्धसत्त्वप्रधाना । एतदुपहितं चैतन्यं सर्वज्ञत्वसर्वेश्वरत्वसर्वनियन्तृत्वादिगुण कमव्यक्तमन्तर्यामी जगत्कारणमीश्वर इति च व्यपदिश्यते ।
- अस्याङ्गिनो निर्विकल्पकस्य लयविक्षेपकषायरसास्वादलक्षणाश्चत्वारो विघ्नाः संभवन्ति । लयस्तावद् अखण्डवस्त्वनवलम्बनेन चित्तवृत्तेर्निद्रा । अखण्ड वस्त्वनवलम्बनेन चित्तवृत्तेरन्यावलम्बनं विक्षेपः । लयविक्षेपाभावेऽपि चित्तवृत्ते रागादिवासनया स्तब्धीभावादखण्डवस्त्वनवलम्बनं कषायः । अखण्डवस्त्वनवलम्बनेऽपि चित्तवृत्तेः सविकल्पकानन्दास्वादनं रसास्वादः ।

2. Explain any two of the following sentences with reference to the context. **16**

पुढीलपैकी कोणत्याही दोन वाक्यांचे संदर्भासह स्पष्टीकरण द्या.

- ऐहिकानां स्रक्चन्दनादि विषय भोगाणामनित्यतया तेभ्यो नितरां विरतिरिहामुन्नार्थं भोग विरागः ।
- एतेभ्यः सूक्ष्मशरीराणि स्थूलभूतानि चोत्पद्यन्ते ।
- प्राणोनाम प्राग्गमनवान्नासाग्रस्थानवर्ती ।
- अत्र शोणो धावति इति वाक्यवदजहल्लक्षणादि न संभवति ।

P.T.O.

3. Explain “पञ्चकोषाः” according to सदानंद यति. 16
सदानंदयतींच्या मतानुसार पञ्चकोषांचे स्पष्टीकरण करा.

OR/किंवा

Explain the origin of gross world.
स्थूलप्रपञ्चाची उत्पत्ति स्पष्ट करा.

4. Define “अज्ञान”, its power and their work according to Sadananda Yati. 16
सदानंदयतींच्या मतानुसार अज्ञानाची व्याख्या सांगून त्याच्या शक्ती व त्याचे कार्य सांगा.

OR

Explain fully the theory of superimposition.
अध्यास मत पूर्णपणे स्पष्ट करा.

5. Write critical paragraphs on **any two** of the following topics. 16
पुढीलपैकी कोणत्याही दोन परिच्छेदांवर विवेचक टीपा लिहा.

i) महावाक्य

ii) जीवन्मुक्त.

iii) समष्टि:

iv) आत्मविषयकानि मतानि

[4102] – 434

Seat
No.

M.A. (Semester – IV) Examination, 2012
SANSKRIT-VEDANTA (SpecialGroup)
SK – 15 : Title : Sarvadarśanasāṅgraha – Cārvāka, Jain, Bauddha,
Pāśupatadarśana
सर्वदर्शनसंग्रह – चार्वाक, जैन, बौद्ध, पाशुपतदर्शन
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate into **English** or **Marathi** any **two** of the following with explanatory notes wherever necessary. 16

आवश्यक तेथे स्पष्टीकरणात्मक टीपा देऊन पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंचे इंग्रजीत अथवा मराठीत भाषांतर करा.

१) अनृतव्याघातपुनरुक्तदोषैर्दूषिततया वैदिकमन्यैर्धूर्तबकै :

परस्परं कर्मकाण्डप्रामाण्यवादिभिर्ज्ञानकाण्डस्य, ज्ञानकाण्डप्रामाण्यवादिभिः कर्मकाण्डस्य च प्रतिक्षिप्तत्वेन, त्रय्या धूर्तप्रलापमात्रत्वेन, अग्निहोत्रादेर्जीविकामात्रप्रयोजनत्वात् ।

तथा आभाणकः-

अग्निहोत्रं त्रयो वेदाः त्रिदण्डं भस्मगण्ठनम् ।

बुद्धिपौरुषहीनानां जीविकेति बृहस्पतिः ॥ इति ।

- २) धर्माधर्माकाशास्तिकाया : ते एकत्वशालिनो निष्क्रियाश्च द्रव्यस्य देशान्तरप्राप्तिहेतवः । तत्र धर्माधर्मौ प्रसिद्धौ । आलोकेनावच्छिन्तै नभसि लोकाकाशपदवेदनीये तयोः सर्वत्रावस्थितिः । गतिस्थित्युपग्रहो धर्माधर्मयोरूपकारः । अत एव धर्मास्तिकायः प्रवृत्त्यनुमेयः, अधर्मास्तिकायः स्थित्यनुमेयः । अन्यवस्तुप्रदेशमध्येऽन्यस्य वस्तुनः प्रवेशोऽवगाहः ।

P.T.O.

३) दीक्षाकारिपञ्चकं चोक्तम्-

द्रव्यं कालः क्रिया मूर्तिगुरुश्चैव हि पञ्चमः । इति ।

बलपञ्चकं च-

गुरुभक्ति : प्रसादश्च मतेर्द्वन्द्वजयस्तथा ।

धर्मश्चैवाप्रमादश्च बलं पञ्चविधं स्मृतम् ॥ इति ।

2. Explain with reference to the context **any four** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा.

१) को नाम भोस्तुषकणोपहितान् हितार्थी ।

२) 'मम शरीरम्' इति व्यवहारो 'राहोः शिरः' इत्यादिवदौपचारिकः ।

३) कार्यकारणभावाद्वा स्वभावाद् वा नियामकात् ।

अविनाभावनियमोऽदर्शनान्त न दर्शनात् ॥

४) किञ्च सामान्यं सर्वगतं स्वाश्रयसर्वगतं वा ।

५) तत्र दृक्शक्तिरेकापि विषयभेदात्पञ्चविधोपचर्यते-दर्शनं श्रवणं मननं विज्ञानं सर्वज्ञत्वं चेति ।

६) क्रियाशक्तिरेकापि त्रिविधोपचर्यते-मनोजवित्वं कामरूपित्वं विकरणधर्मित्वं चेति ।

3. Discuss 'Bhāvanā Catuṣṭaya' according to Bauddhadarśana.

16

बौद्धदर्शनानुसार 'भावना चतुष्टया'ची चर्चा करा.

OR/किंवा

Describe completely an omniscient person according to Jaindarśana.

जैनदर्शनानुसार सर्वज्ञ पुरुषाचे सविस्तर वर्णन करा.

4. Explain fully threefold effect mentioned in Pāsūpatadarśana. 16

पाशुपतदर्शनामध्ये सांगितलेले त्रिविध कार्य संपूर्णतया स्पष्ट करा.

5. Write notes on **any two** of the following : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा.

१) व्याप्तिज्ञान in चार्वाकदर्शन

चार्वाकदर्शनातील व्याप्तिज्ञान

२) विज्ञानवादीबौद्धः ।

३) भावनापंचक in Jainism

जैनदर्शनातील भावनापंचक.

[4102] – 436

Seat No.	
-------------	--

M.A. (Semester – IV) Examination, 2012
SANSKRIT (Special Group)
SK-15 : वेद : आपस्तंब श्रौतसूत्र 6 & 7
पाणिनीया शिक्षा
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

Instruction : All questions carry equal marks.

सूचना : सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1. Explain with reference to context **any four** of the following.

पुढीलपैकी कोणत्याही चार सूत्रांचे ससन्दर्भ स्पष्टीकरण द्या.

१) उद्धरेंत्येव सायमाह यजमानः । उद्धरेति प्रातः ।

२) कामं हुते सञ्चर्यमित्येके ।

३) नित्यो गतश्रियो ध्रियते ।

४) आहवनीये होमो नापरयोः ।

५) नक्तमाहवनीयं धारयति ।

६) परिसमूहनेनाग्नीनलङ्कुर्वन्ति ।

2. Write an essay on the हविःसंस्था^१.

हविस्संस्था यावर निबंध लिहा.

OR/किंवा

Write an introductory note on the आपस्तंब श्रौतसूत्र.

आपस्तंब श्रौतसूत्रावर परिचयात्मक टीप लिहा.

P.T.O.

3. Write critical paragraphs on **any two** of the following :

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक परिच्छेद लिहा.

१) प्रबसदग्निहोत्र

२) Texts and teachers mentioned in the आपस्तंब श्रौतसूत्र
आपस्तंब श्रौतसूत्रात उल्लिखित ग्रंथ आणि आचार्य.

३) Sacrificial utensils यज्ञपात्रे

४) Priests in Agnihotra अग्निहोत्रातील ऋत्विज्

4. Explain with reference to context **any two** of the following :

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंचे ससन्दर्भ स्पष्टीकरण द्या.

१) अथ शिक्षां प्रवक्ष्यामि पाणिनीयं मतं यथा ।

शास्त्रानुपूर्वं तद् विद्याद् यथोक्तं लोकवेद्योः ॥

२) स्वराः विंशतिरेकश्च स्पर्शानां पञ्चविंशतिः ।

यादयश्च स्मृता ह्यष्टौ चत्वारश्च यमाः स्मृताः ॥

३) व्याघ्री यथा हरेत् पुत्रान् दंष्ट्राभ्यां न च पीडयेत् ।

भीता पतनभेदाभ्यां तद्वद् वर्णान् प्रयोजयेत् ॥

5. Attempt **any two** of the following :

पुढीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा.

१) Describe process of sound production according to पाणिनीया शिक्षा.
पाणिनीय शिक्षेनुसार वर्णोत्पत्तिप्रक्रिया.

२) Describe five fold classification of phonemes.

वर्णांच्या पाच प्रकारांचे (पञ्चधा विभाग) वर्णन करा.

३) Explain / विशद करा

शिक्षा घ्राणं तु वेदस्य

[4102] – 437

Seat No.	
-------------	--

**M.A. (Semester – IV) Examination, 2012
SANSKRIT (Optional)**

**Dhvanyaṅloka Udyot I and Astaṅgahṛdaya Sutrasthana 12 and 13 Adhyaya
and Sārirasthāna 3rd Adhyāya Versus 83 to 120**

**ध्वन्यालोक – उद्योत १, अष्टांगहृदय सूत्रस्थान १२ व १३ वा अध्याय,
शारीरस्थान अध्याय तिसरा – ८३ ते १२० श्लोक
(2008 Pattern)**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate into **English** or **Marathi** any four of the following :

16

खालीलपैकी कोणत्याही चारांचे इंग्रजीत किंवा मराठीत भाषांतर करा.

i) काव्यस्यात्मा ध्वनिरिति बुधैर्यः समाम्नातपूर्वः ।

तस्याभावं जगदुरपरे भाक्तमाहुस्तमन्ये ।

ii) केचिद्वाचो स्थितमविषये तत्त्वमूचुस्तदीयं ।

तेन ब्रूमः सहृदयमनःप्रीतये तत्स्वरूपम् ॥

iii) शब्दार्थशासनज्ञानमात्रेणैव न वेद्यते ।

वेद्यते सहि काव्यार्थतत्त्वज्ञैरेव केवलम् ॥

iv) यथा पदार्थद्वारेण वाच्यार्थः संप्रतीयते ।

वाच्यार्थपूर्विका तद्वत्प्रतिपत्तस्य वस्तुनः ॥

P.T.O.

v) भक्त्या बिभर्ति नैकत्वं रूपभेदादयं ध्वनिः ।

अतिव्याप्टेरथाव्याप्टेर्न चासौ लक्ष्यते तया ॥

vi) वाचकत्वाश्रयेणैव गुणवृत्तिर्व्यवस्थिता ।

व्यञ्जकत्वैकमूलस्य ध्वनेः स्यादलक्षणं कथम् ॥

2. Write in detail ध्वनिसिद्धांत of Anandvardhana according to ध्वन्यालोक.

ध्वन्यालोकानुसार आनंदवर्धनाचा ध्वनिसिद्धांत सविस्तर लिहा.

16

OR/किंवा

Write an essay on date and work of Anandvardhana.

आनंदवर्धनाचा काळ व कार्य यावर निबंध लिहा.

3. Write short notes on **any two** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा :

i) अभिहितान्वयवाद and अन्विताभिधानवाद

ii) Dhvani and Alankara

ध्वनि आणि अलंकार

iii) प्रतीयमान अर्थ and वाच्यार्थ

प्रतीयमान अर्थ आणि वाच्यार्थ

iv) लक्षणा and अभिधा

लक्षणा आणि अभिधा

4. Write in detail types of Doshas according to Wagbhat. 16

वाग्भटानुसार दोषाचे प्रकार सविस्तर लिहा.

OR/किंवा

Write in detail types of प्रकृती according to Wagbhata.

वाग्भटानुसार प्रकृतीचे प्रकार सविस्तर लिहा.

5. Write critical notes on **any two** of the following : 16

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टीपा लिहा :

i) Functions of Kaphdosha

कफदोषाची कार्ये

ii) Doshavrdhi and Doshkshaya

दोषवृद्धी व दोषक्षय

iii) पित्तप्रकृती.

